

Csecsemőhalandóság és csecsemővédelem.

Irla: Dr. Hainiss Elemér egyet. m. tanár, az egyetemi gyermekklinika vezetője.

A csecsemővédelem felkarolása, széles körben való propagálása mindenkor elsőrendű nemzeti és „emberi” érdek. De hatványozottan fontos ez ma, a háboru és forradalom után s főleg nekünk magyaroknak, akik kevesen vagyunk és megtépettek. E rövid közleményben elakarom mondani, amit a jövő nemzedék érdekében fontosnak tartok s igyekezni fogok csecsemő orvosi tapasztalataink segítségével és gyakorlati tények ismertetésével meggyőződést szereztetni arról, hogy a csecsemővédelem kötelességszerű felkarolása a lehető legfontosabb, amit a magyarság érdekében tennünk kell.

A halálzási statisztikák szerint a halál a gyermekkorban, az első éven belül szedi legtöbb áldozatát. E relatív értékben sem éghajlat, sem faj szerint különbségek nincsenek. Nem akarok részletesen összehasonlítólag az egyes államok statisztikáira kitérni, csak arra szorítkozom, hogy megvilágítsam a magyarországi viszonyokat, a béke legutolsó éveiben. Sajnos Magyarországon a csecsemő halálozás a legjobb béke években is 20—23%-ot tett ki, ami annyit jelent, hogy 4—5 csecsemő közül egy nem éri el a második évet. De volt olyan év pl. 1903-ban, amikor Magyarországon csaknem 30% volt a csecsemők halálozási száma. Ez a megdöbbentően nagy szám semmi esetre sem intézhető el a természetes kiválási folyamat hangulatos jelszavával. „A csecsemőkor helyes vezetése, az első hónapok és évek észszerű táplálása, nemcsak a csecsemő épsége és életbenmaradására döntő, de a későbbi gyermekkor és az egész életre is.” E kijelentés megadja az értékét annak, hogy milyen fontosságu az, hogy a csecsemőkorban olyan észszerű gondolkodással álljunk gondozás és táplálás tekintetében a csecsemő mellé, amely biztosítsa a lehető legerősebb ellenálló képességet fertőző bajokkal szemben és nyugodt fejlődés mellett oly biztos alapokra helyezze a csecsemő gyarapodását, hogy (a test vegyalkata és anyagcseréje folytán) ha megbetegedés történt is, sulyában és ellenálló erejében a lehető legkisebb kilengéseknek legyen kitéve, tehát a legkevesebb következménnyel járjon. Ujabb statisztikai adatokkal nem világíthatom meg azt, amit biztosra veszek, hogy a háboru és forradalmak nemcsak a népesedési számot csökkentették, hanem a következményes anyagi leromlás folytán a csecsemők megbetegedését, illetve halálozását sajnos jelentékenyen növelték. A csecsemőhalandóság okainak közelebbi ismertetésével akarom megvilágítani azt, hogy a társadalom milyen módon vehet részt a nemzetmentő munkában csecsemővédelmi szempontból. Bő tér kínálkozik arra, hol a társadalom fejlett és sociális gondolkodás birtokában maga is közreműködhetik a csecsemőhalandóság csökkentésén azáltal, hogy a könnyebb megbetegedési lehetőség kiváltó okait igyekszik kevesbbiteni.

Ha közelebbről megnézzük és boncolgatjuk az elhalt csecsemők adatait, akkor feltűnik mindjárt, hogy a megbetegedés és halálozási arány nagysága parallel jár azzal, hogy a csecsemő *mesterségesen táplált, törvénytelen és rossz körülmények között élt. Megfordítva mondvá kisebb a halálozás az anyatejen tápláltak, törvényesek és jobb körülmények között éltek.* Ezzel meg is mondtam azokat az adatokat, amelyeket a csecsemőhalandóság csökkentése szempontjából, mint vezérpontokat állandóan szem előtt kell tartani.

Említettem, hogy a női tej mellett tápláltaknál kisebb a halálozási szám. Ezt a száraz statisztikai adatok böngészésén kívül tudományos orvosi tapasztalataink is igazolják. A szoptatás biztosítja leginkább a csecsemő normális testi és szellemi fejlődését, az anyatej fejleszti ki leginkább ellenálló képességét a fertőzéssel szemben, e táplálási mód legeredményesebb praphylaxisa mindazon megbetegedéseknek, melyeknek oka a szervezet kémiai összetétele, mint a milyen a görcsre való hajlam, az angolkór, a csecsemőkori súlyos vérszegénység stb., amelyek úgyszólván szomorú privilegiumai a mesterségesen táplált csecsemőknek. A physikai behatásokra beálló intensív reakciók, mint a milyen a nyári nagy melegben igen magas fokig felszökő; vagy télen hűvösebb szobában történő kipakolásnál a kihűlésig leeső testhőmérsék, az egészséges szoptatott csecsemőn nem igen észlelhetők. Több helyen felvett statisztikai adatok azt mutatták, hogy a magyar anyák 95%-a megkezdi a szoptatást, de csakhamar abbahagyja. Ennek egyik oka, hogy az anya *socialis helyzeténél* fogva munkába járván, nem képes a rendszeres táplálásra, egy sokkal jelentékenyebb számban oka szokott lenni a *kényelem* és az önkéntelen elválasztásoknál a *tudatlanság*, illetőleg a felvilágosítás hiánya. *Az anya socialis helyzete* olyan lehet, hogy nappal munkába járván, a nappali szoptatást kénytelen abba hagyni, de a saját testi pihenésére szánt éjjeli időt nem használhatja fel arra, hogy a csecsemőt éjjel szoptassa rendszeresen. Legfeljebb megteszi azt, hogy estére mellre helyezi a csecsemőt és úgy alszik vele, tehát a csecsemő szopik mikor neki tetszik. Tessék megengedni, hogy a megokolás részletei elhagyásával, csak azt jelentsem erről ki, hogy ez a mód inkább sorvadáshoz, mint gyarapadáshoz vezet. Tehát házon kívül dolgozó asszony csecsemőjénél a szokásos alvamos, éjjeli szak a táplálkozási, nappali szakkal ilyenformán nem cserélhető fel.

Ami a *kényelmet* illeti, itt meg kell vallanom, hogy található olyanok, akik társadalmi szereplésüket, állandóan beállított szórakozásaikat nem hajlandók szoptatással felváltani és már a szülés után rövid idővel, ha csak erős orvosi kezek közé nem kerülnek, iparkodnak magukat a szoptatás alól lassanként kivonni. Az ilyen

anya ma módjában van dajkát fogad, ha pedig erre nincs módja, ráveszi a csecsemőjét mesterséges táplálásra s annak minden veszélyét a táplálással magával beviszi a csecsemőbe.

A dajka fogadásnak a legegyszerűbb formája az, hogy a dajka csecsemője kosztos asszonyhoz kerül és ezáltal megfosztatik attól a jogtól, amely neki a születése folytán az anyjától női tej formájában jár. Meg kell itt említenem, hogy a mell duzzadása a terhesség, a tej elválasztás pedig a szülés következménye, tehát indirecte a született csecsemő az oka a tej elválasztás megindulásának. Könnyen érthető, hogy ehhez a tejhez az anya saját csecsemőjének van joga elsősorban. Ha azonban egy dajka a saját csecsemője nélkül jut házhoz, ez alkalmakkor az a csecsemő jut női tejhez, amelyik (ritkán az anya érdekében, de az esetek legtöbbszörében kényelmi szempontból) elesett az őt megillető jogtól és olyan áron jutott ismét női tejhez, hogy a dajka csecsemője lett a tulajdon női tejtől megfosztva. Jegyezzük tehát meg, *hogya saját csecsemőnk kedvéért* (legyen az akár oly ok folytán, hogy az anyának kevés a teje) *dajkát fogadunk s a dajka csecsemőjét nem hozza magával, vagy esetleg más uton nem biztosítjuk annak női tej táplálását, megfosztjuk attól a női tejtől, melyhez annak a csecsemőnek van elsősorban joga s kiteszünk a mesterséges táplálás veszélyének azért, hogy a sajátunk jól fejlődjék és egészséges maradjon.* Ha dajkát fogadunk s a dajka csecsemője kerül kosztba, tehát mesterséges táplálásra és rossz körülmények közé, *ezzel feltétlenül emeljük a csecsemő halandóságát* és más csecsemőtől vett áldozat árán, illetve más csecsemő életének kérdésessé tételével neveljük a magunkét. Mi legyen tehát a szerepünk, ha már egyszer családjunkban az a helyzet adódott, hogy bármely ok folytán (s itt megvallom igen kevés ok van, sőt sokkal kevesebb, mint bárki gondolja) az anya nem szoptathat, vagy kevés a teje? Feltétlenül a leghelyesebb a dajka fogadás. De lokanikus rövidséggel és drákói szigorúsággal kell leszögezmem, hogy *tisztesseges gondolkodással dajkát csak úgy szabad fogadnunk, hogy a dajka csecsemője is megmaradhasson női tejen.* Legegyszerűbb, ha csecsemőtől alkalmazzuk a dajkát. Ha ez leküzdhetetlen akadályokba ütközik, akkor utánna kell járni, hogy a dajka csecsemője oly asszonyhoz kerüljön, akinek kis csecsemője és elég teje van s ez szoptassa a dajkagyereket is. Ily esetekben azonban feltétlen ellenőrzés alatt tartandó a dajka-csecsemő, hogy tényleg úgy él-e, mint elhelyeztük. Ismerek egy morvaországi kis falut, ahonnan béke időben előszeretettel hozattak dajkát Magyarországra. Nem tudom saját elhatározásukból történt-e, vagy egy jó érzésű orvos nevelte-e rá őket, de minden esetre igen helyesen cselekedtek, amidőn dajkasági szolgálatuk alatt saját csecsemőjüket egy falubeli szoptatós asszonynál hagyták, akinek keresetük egy részét időnként eljuttatták. Egyenlő mértékkel kell minden csecsemőt mérni, ezek között nincs jobb, vagy rosszabb sorsra érdemes, ezeket mind biztosítani kell a jobb sorsnak és jövőnek. A női tej táplálás fontosságára még egy számadattal is akarok utalni, amidőn azt mondom, hogy

hét-szer kevesebb pusztul el női tej mellett, mint mesterséges táplálás és tízszer kevesebb, mint az agyonreklamirozott tápszer-táplálás mellett.

Ami a *tudatlanságot* illeti, ez a jóhiszemű oka szokott lenni a szoptatás egy idő múlva történő elhagyásának, azon a címen, hogy az illetőnek elapadt a teje. Ez utóbbi nem áll fenn, *oly gyermekágyas asszonyt még nem láttunk, kinek teje ne lett volna*, legfeljebb csak olyant, akinek a tejelválasztását hozzáértés híján nem tudták kellőképp megindítani. Maga a terhesség az oka az emlőmirigyek erős duzzadásának és a szülés az a momentum, amely a tej elválasztást megindítja. De há nem gondoskodunk arról, hogy a megindult tej elválasztás után a mellet rendszeresen és teljesen kiürítsük, akkor nem is lehet elvárni a kérdéses mellről, hogy rendszeresen és eleget produkáljon. Tegyük fel azt az esetet, hogy a tejelválasztás kedvező körülmények között megindult, s a szoptatás egy ideig rendes menetében haladt előre, de közben olyan körülmények állanak elő akár az anya, akár a csecsemő részéről, hogy a mell nem ürülhet ki teljesen. Pl. a csecsemő egy átmeneti megbetegedése alkalmával, amikor náthás és az orrán keresztül történő légvétél akadályozása folytán kénytelen a mellet a szájából időnkint kiengedni. Ezáltal nemcsak hogy hamarabb kifárasztja a szopás, de maga a megbetegedés is oka, hogy kevesebbel megelégszik. Ugy-e ilyen alkalmakkor a legtöbb anya nem szokott avval számolni, hogy a mellében maradt tejet leszívja és nem számol azzal, hogy a tej-pangás folytán a tej apadóban lesz. Ez persze néha olyan korán is jöhet, amikor a csecsemőnek a mesterséges táplálása még nehézségekbe ütközik. Az ilyen tej elapadásért az anya nem tehető felelőssé, minthogy nem tudja az elapadás okát és az azon való segítséget. Ugyancsak a hozzá nem értéshez számíthatom azokat az eseteket, amikor az anya tejének állítólagos vizes, vagy túl zsíros volta miatt választja el csecsemőjét. Hangsúlyoznom kell, hogy egy csecsemő satnyaságának ez sohasem lehet oka, ezt igazolják tudományos vizsgálataink is. Egy csecsemő saját anyjának a teje a csecsemő részére nemcsak hogy a legtermészetesebb táplálék, de *együttal az összes adható táplálékok közül messze tul a legjobb.*

Nézzük csak azt, amit a szoptatás elhagyására vagy rendszertelen folytatására mint első okot szerepeltettem: az anya *szociális helyzetét*, ha munkába járni kényszerül. Nem árt a szoptatónak a munka, sőt nem megerőltető munka üdvös. Nem is kárhoztatandó a szoptatás alatt a munkába járás s nem kell egy anyát a szoptatási idő alatt eltartani, de módot kell nyújtani a munka mellett arra, hogy csecsemőjét azért rendszeresen szoptathassa. Gyárakban első sorban, de műhelyekben, magánházakban, ahol az alkalmazottak egyikét anyai örömmel áldotta meg az Isten, segíteni kell, ha másban nem is, de legalább a csecsemő egészségének biztosításában, tehát, hogy *a munka elvégzése mellett módot adjunk a szoptatásra is.* Meg kell adni a lehetőségét annak, hogy a szoptatós munkásnő a csecsemőjét magával vigye, csak azért, hogy szoptatási

időre az anyánál legyen. Lehet, hogy egyesek ebben nehézséget, talán leküzdhetetlent látnak, pedig jóakarattal és az ügy szeretetével mi sem egyszerűbb. A gyáraknak, nagyobb műhelyeknek kötelezővé kellene tenni a szoptató szobák felállítását, úgy ahogy ezt ajánlatunkra egy-egy humánus, hazáját szerető és a jövő nemzedékért aggódo gyáros Budapesten meg is tette. Az anya reggelenként csecsemőjével megy munkába és elhelyezi a szoptató szobába, ahol egy képzett gondozónő felügyeletére bizza. E helyen szakavatott orvosi kezek is ellenőrzik a csecsemő fejlődését. Szopási időkben, tehát munkaidő alatt legfeljebb kétszer abba hagyja 20—30 percre az asszony munkáját, amelyet ismét folytat, ha csecsemőjét ellátta. Ezek bevezetése erkölcsi kötelessége kell, hogy legyen gyárak és nagyobb műhelyek vezetőségének. Juthat azonban szerep mindenkinek. Alig akad háztartás, ahol mosónő, vasalónő, varrónő vagy más a házhoz időnként járó alkalmazottak közül egy-egynek ne lenne szopós csecsemője. Az ilyen anyát bátorítani kell, s jó szívvvel megértetni, hogy nem teher a háznak, ha munka alkalmak adtán elhozza csecsemőjét a házhoz magával, s a szoptatást időnként ott elvégezheti. Ezt a havonként egyszer-kétszer bekövetkező zavart, ha ezt valaki annak merné tekinteni, igazán el lehet, sőt el kell tűrni.

Azzal a másik tényezővel, amely a csecsemő halandóság nagyságával mint fontos tényező szerepel, hogy törvénytelen-e a csecsemő, nem akarok bővebben foglalkozni. A már megszületett törvénytelen csecsemőkről elhelyezésük dolgában a Magyar állam törvényesen és intézményesen intézkedik. A béke időkben gyermekvédelmi szempontokból Magyarország a nemzetek elsői közt foglalt helyet, sajnos, hogy önhibánkon kívül menhelyeink jelentékeny része elszakított területen, idegen kezekbe került. Dacára azonban annak, hogy az állam tőle telhetően intézményesen gondoskodott a menhelyek felállításával a jobb sorsra, érdemes, elhagyott és törvénytelen csecsemők elhelyezéséről, a csecsemő halálozás szempontjából az utolsó helyek egyikén szerepelünk. Kétségtelen, hogy ennek az oka a nép és a társadalom felvilágosodottságának hiányában illetőleg humanitás szegénységében keresendő.

A csecsemő halandóság arányos a szülők anyagi helyzetével és intelligenciájának nivójával. Gondoskodnunk kell tehát elsősorban arról, hogy azok, akik intelligenciájuk hiányossága folytán bizonyos ismeretekkel nem rendelkeznek, széles körben felvilágosíttassanak (anyák iskolája). Másrészt azonban gondoskodnunk kell arról, hogy azt a segítséget, amit a mai társadalom

legnagyobb része a csecsemőknek nyújtani nem tud, megadjuk. Természetes itt is arról van szó, hogy inkább kevesebbet tegyünk, de azt tényleg megtegyük és hozzáértéssel. Az anya és csecsemő védelmet szolgáló intézmények egyik legelsőbbike a Stefánia-szövetség, amely védőnői szervezetével felkeresteti az ujszülötteket és tanácsokkal igyekszik azon elveket terjeszteni, amelyeket felfogásunk tisztulásával ma a legcélszerűbbnek tartunk a csecsemők megbetegedésének és halálozásának csökkentésére, s a melyeket e közlemény kapcsán alkalmam volt megismertetni. Ez azonban mind kevés és a legnagyobb jó akarat mellett sem lehet olyan kiterjedt és eredményes, mint hogyha bizonyos tájékozottsággal és a felsorolt elvek birtokában ebben mindnyájan összefogunk. Jól mondotta az amerikai misszió vezetője, Pedlow kapitány, a multkoriban, hogy ők a dispenserek felállításával az anyagi lehetőségét nyújtják annak, amit mi kiterjedten elkezdni jelen helyzetünkben anyagi segítség nélkül nehezen tudnánk. Ők, amíg ezek üzembe jönnek, a felszerelésen kívül egy ideig a fenntartásáról is gondoskodnak. De egy félév multán elsősorban önrőnkre s részben társadalmi segítségre leszünk utalva és meg kell mutatnunk az eredményes működéssel, hogy mi azt meg tudjuk csinálni, aminek a megindításához szükséges és hiányzó anyagi segítséget voltak, akik nyújtották.

Ez ismertető és szűkre szabott közleményben röviden megvilágítottam országunk szomorú csecsemő halandóságát, felsorakoztattam annak okait, irányt adtam, hogy küzdhet a társadalom is a halandóság ellen. Szeretném, ha e rövid ismertetőt az olvasók jól emlékeztükbe vésnék, a tanultakat magukévé tennék és mentől többen sorompóba lépnének a csecsemők érdekében. Gondolják meg, hogy az, amikre a társadalmat kértem, inkább törődömség és alig áldozat s hogy a vázoltak gyakorlati keresztül vitele mindenkinek hazafiúi és erkölcsi kötelessége. Fogjunk ebben össze, legyünk legalább ebben egyek, ne ismerjünk mellék vagy kibúvó utakat, haladjunk a megjelölt ösvényen, de ne álldó-gáljunk, haladjunk szakadatlan. Amellett, hogy máson segítünk, a magunk illetve utódaink javát szolgáljuk ezzel; mert hiába itt minden kesergés, magába szállás, szomorú sorsunkon csak egy segíthet: ha magyarok sokan leszünk. Itt pedig az aljánál kell kezdeni, a csecsemőket kell az életnek megtartani, felnevelni. Aki a jövőbe tekint, csakis a jövő nemzedékben láthatja biztosítékát annak, ami sajnos, ma még csak álom, hogy: megeljük honunkat e hazában Kárpátoktól Adriáig.

